

Олена Балацька, к. політ. н., докторант

*ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
(м. Старобільськ), Україна*

СЕЦЕСІОНІСТСЬКІ КОНФЛІКТИ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ: ЧИННИКИ ТА НАСЛІДКИ¹

Olena Balatska, PhD in Political Science, ScD candidate

SE «Luhansk Taras Shevchenko National University» (Starobilsk), Ukraine

SECESSIONIST CONFLICTS IN THE POST-SOVIET SPACE: FACTORS AND CONSEQUENCES

Secessionism is one of the main factors of armed political violence in the post-Soviet space. Most separatist conflicts were initiated in the late 1980s, due to the disintegration processes within the USSR. The result of many of them was the secession and the formation of partially recognized and unrecognized states or quasi-state entities. In some cases, separatist movements had a profound historical background; they were conditioned by objective factors. However, in a series of conflicts, secession had been provoked and supported from the outside. The Russian Federation became the main external actor of secessionist conflicts in post-Soviet countries. The result of the dissemination of secessionism in the region is the instability, the spreading of geography of local conflicts, the creation of "buffer zones". Today, the majority of secessionist conflicts are "frozen".

Keywords: secession, secessionism, separatism, secessionist conflict, unrecognized states, "frozen" conflict, Transnistrian conflict, Nagorno-Karabakh conflict, Russian-Chechen war, Russian-Georgian war, Russian armed aggression against Ukraine.

Сепаратизм є одним з основних чинників політичного насилля в країнах пострадянського простору. Дезінтеграція соціалістичних систем різко активізувала невирішені етнополітичні, міжконфесійні, економічні суперечності, які тимчасово придушувалися тоталітарною системою, а також спричинила масштабні зміни геополітичного балансу сил. Дані обставини сприяють активізації політичних конфліктів, в яких сецесія виступає основним або другорядним чинником. Сьогодні тільки на Європейському континенті активними є 14 сецесіоністських конфліктів, вісім з яких мають місце в постсоціалістичних країнах². Отже, дослідження сецесіоністських конфліктів є необхідною складовою пошуку шляхів стабілізації політичних процесів та вирішення гострих суспільних протиріч.

Політичні конфлікти в країнах пострадянського простору є предметом досліджень зарубіжних і вітчизняних учених. Серед перших необхідно назвати L. Barrington, Z. Brzezinski, A. Cohen, G. Derluguian, M. Evangelista, J. Hughes, S. Huntington, C. King, K. Marten, N. Sambanis, T. Youngs, C. Zürcher. Щодо українських дослідників, то дану проблему вивчають О. Алексейченко, В. Бабка, К. Вітман, С. Денисюк, М. Дорошко, В. Корнієнко, О. Лавер, Н. Нечаєва-Юрійчук, М. Носенко, В. Остап'як, В. Пінцак, Є. Рябінін, Г. Соловій, Ю. Чирва, Н. Шпакова, А. Шумка, В. Явір та інші.

Метою роботи є висвітлення сутності, наслідків і сучасного стану сецесіоністських конфліктів у країнах пострадянського простору.

Одним із перших сецесіоністських конфліктів на пострадянському просторі став придністровський конфлікт. Початок конфлікту між урядами Молдови і самопроголошеної

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом Ф-71

² Heidelberg Institute for International Conflict Research (2016). *Conflict Barometer*, no. 25, 33-35. <http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2016.pdf> (2017, липень, 5).

Придністровської Молдавської Республіки (ПМР), як і більшості подібних конфліктів у регіоні, відноситься до періоду дезінтеграції СРСР наприкінці 1980-х років. В його основі – низка чинників історичного, геополітичного, мовно-культурного, етнічного, а також економічного характеру. Як зазначає український науковець Костянтин Вітман, «історично Придністров'я ніколи не входило до складу Молдавського князівства»¹. З кінця XVIII століття регіон був частиною Російської імперії, з 1924 по 1940 роки – частиною Української РСР в якості Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки з центром у Тирасполі, і тільки в 1940 році був приєднаний до Молдавської РСР.

З розпадом СРСР і здобуттям Молдовою незалежності постало питання національної ідентичності молдавського суспільства. Певну роль у дестабілізації суспільно-політичної ситуації зіграла політика румунізації, яка не знайшла підтримки серед більшості придністровського населення, де етнічні молдавани складали меншість. Так, при загальній кількості населення Придністров'я понад 500 тис. осіб, слов'яни – українці та росіяни – складають 59% (приблизно в рівних частках), а молдавани – 32%². Більша частина нерумунського населення Придністров'я навіть не розмовляла молдавською мовою. Значення також мала економічна розвиненість Придністров'я: за радянських часів кількість населення регіону складало 17% від населення республіки, тоді як економіка – 40% від республіканського ВВП³. Крім того, на території Придністров'я активно діяли російські спецслужби і проросійські політичні сили, які проводили цілеспрямовану проросійську політику і дестабілізували ситуацію.

Сили сторін на початок конфлікту були нерівними. Збройні сили Молдови знаходилися в стані формування і налічували 25 – 30 тис. осіб, здебільшого резервістів та добровольців, що мали на озброєнні стару радянську зброю. Натомість сили ПМР мали в своєму розпорядженні підготовлену російськими інструкторами 9-ти тисячну Республіканську гвардію, близько 6 тис. російських найманців, а також розташовану в регіоні 15-ти тисячну 14-ту російську армію⁴.

У ході активної фази конфлікту з березня по липень 1992 року жертвами збройного протистояння стали понад 1000 осіб з обох сторін, у тому числі серед цивільного населення. За офіційними даними Молдови, з молдавської сторони в конфлікті брали участь 29 тис. осіб, з яких 286 чоловік загинули, а 284 отримали поранення⁵. Однак більшу частину загиблих склали жителі Придністров'я: 809 загиблих, 1471 поранений, 91 вважається зниклим безвісти⁶. Мали місце значні пошкодження інфраструктури. Найгострішим епізодом збройної фази конфлікту стали бої за Бендери 19 – 21 червня 1992 року, які спричинили найбільшу кількість жертв за весь період конфлікту: під час боїв загинуло 620 осіб і було поранено 3500 жителів Придністров'я⁷.

Після 1992 року відбулася деескалація конфлікту, який на сьогодні перебуває в «замороженому» стані. ПМР отримує значну фінансову допомогу від Росії, а на території республіки розміщується Оперативна група російських військ у Придністровському регіоні (колишня 14-та російська армія), що налічує близько 1200 військових⁸.

¹ Вітман, К. (2008). Придністров'я: перспективи розв'язання конфлікту. *Політичний менеджмент*, 4, 101.

² Srebrnik, H. (2013). The frozen conflict between Moldova and Transnistria. *The Guardian*. <<http://www.theguardian.pe.ca/opinion/letter-to-the-editor/2013/12/17/the-frozen-conflict-between-moldova-and-3546763.html>> (2017, липень, 5).

³ Andersen, A. The Conflict in Transnistria: National Consensus is a Long Way off (1990 – present). *Ethnic Conflicts. Border Disputes. Ideological Clashes. Terrorism*. <http://www.conflicts.rem33.com/images/moldova/nistru_konflikt.htm> (2017, липень, 5).

⁴ Andersen, A. The Conflict in Transnistria: National Consensus is a Long Way off (1990 – present). *Ethnic Conflicts. Border Disputes. Ideological Clashes. Terrorism*. <http://www.conflicts.rem33.com/images/moldova/nistru_konflikt.htm> (2017, липень, 5).

⁵ Семенова, Ю., Каневський, Д. (2012). Придністровський конфлікт: 20 років потому. *Deutsche Welle*. <<http://old.niss.gov.ua/monitor/juli08/09.htm>> (2016, липень, 5).

⁶ Носенко, М. В. (2012). Придністровський конфлікт: витоки та основні етапи розгортання. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія «Історія та географія»*, 45, 106.

⁷ Перепелица, Г. (2010). Конфликт в Приднестровье (1). История, причины, эволюция. *BSNews*. <<http://www.blackseanews.net/read/116>> (2016, липень, 5).

⁸ Srebrnik, H. (2013). The frozen conflict between Moldova and Transnistria. *The Guardian*. <<http://www.theguardian.pe.ca/opinion/letter-to-the-editor/2013/12/17/the-frozen-conflict-between-moldova-and-3546763.html>> (2017, липень, 5).

Одним із найбільш тривалих і руйнівних сецесіоністських етнополітичних конфліктів на пострадянському просторі є нагірно-карабаський конфлікт, основним результатом якого на сьогоднішній день стало відокремлення від Азербайджану Нагірного Карабаху – регіону з переважно вірменським населенням. Конфлікт має глибокі історичні коріння і виражений культурно-цивілізаційний контекст. Самуель Гантінгтон визначає його як «православно-мусульманську війну»¹.

Підвалини конфлікту були закладені в першій половині XIX століття, коли відбулося захоплення Російською імперією територій Вірменії та Азербайджану, включаючи Карабаське ханство, яке до цього контролювалося Іраном². Сучасне загострення протистояння розпочалося наприкінці 1980-х років. Найгостріша фаза, відома як Карабаська війна 1992 – 1994 років, спричинила загибель близько 22 – 25 тис. чоловік. Результатом протистояння став масовий вихід азербайджанців з Нагірного Карабаху, а вірмен з території Азербайджану. За даними азербайджанського уряду, війна призвела до появи 790 тис. внутрішньо переміщеними осіб (ВПО) з Нагірного Карабаху і прилеглих територій та близько 350 тис. біженців із Вірменії. А уряд Вірменії вказує, що 413 тис. етнічних вірмен (здебільшого з Азербайджану) стали біженцями та ВПО³.

Конфлікт характеризується періодичними загостреннями, що супроводжуються новими жертвами. Зараз у вірмено-азербайджанському протистоянні навколо Нагірного Карабаху зберігається вкрай нестабільна ситуація. Спостерігається постійне зростання інтенсивності та частоти збройних зіткнень і кількості жертв, що несе в собі загрозу наступної широкої ескалації. Так, з 1994 по 2009 роки на лінії фронту було зафіксовано близько 3000 смертей як військових, так і цивільних осіб⁴. З 2014 року ситуація почала суттєво погіршуватися. Різке загострення протистояння, відоме як «чотириденна війна», ініційована Азербайджаном, відбулося 2 – 5 квітня 2016 року й унесло життя щонайменше 200 осіб. На думку експертів, із січня 2017 року відбувається нова хвиля ескалації. З цього часу має місце стійке і суттєве поновлення бойових дій, загострення політичної риторики урядів Вірменії та Азербайджану⁵.

Офіційним союзником Вірменії в конфлікті виступає Росія. Зараз у Вірменії перебуває не менше 20 тис. російських військовослужбовців⁶. Однак на сьогодні роль Росії в конфлікті є неоднозначною. Ця держава постачає зброю обом країнам і здійснює тиск на обидві сторони. Експерти зазначають, що Росія використовує конфлікт заради укріплення регіональних позицій, збільшення військової присутності на Південному Кавказі, який входить до її «сфери привілейованих інтересів». У зв'язку з цим і Азербайджан, і Вірменія ставлять під сумнів зацікавленість російської влади в остаточному розв'язанні конфлікту⁷.

Сецесіоністський характер має етнополітичний конфлікт на російському Північному Кавказі. Кульмінацією цього затяжного конфлікту стали російсько-чеченські війни, що на даний момент є найінтенсивнішими та наймасштабнішими воєнними конфліктами на пострадянському просторі. Даний конфлікт, який С. Гантінгтон називав «третьою антимусульманською війною Росії»⁸, також може розглядатися в межах культурно-цивілізаційної парадигми – як частина православно-мусульманського протистояння в регіоні.

Російсько-чеченській війні передував збройний осетино-інгушський конфлікт 1992 року на території Північної Осетії. У конфлікті між православними осетинами і мусульманами-інгушами

¹ Хантінгтон, С. (2003). *Столкновение цивилизаций*. Москва: Издательство АСТ, 454.

² Дорошко, М. С., Шпакова, Н. В. (2011). *Геополітичне середовище та геополітична орієнтація країн СНД*. Київ: Центр учбової літератури, 100.

³ International Crisis Group (2017). Nagorno-Karabakh's Gathering War Clouds. *Europe Report*, no. 244, 1. <<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/244-nagorno-karabakhs-gathering-war-clouds.pdf>> (2017, липень, 5).

⁴ International Crisis Group (2009). Nagorno-Karabakh: Getting to a Breakthrough. *Europe Briefing*, no. 55, 1. <<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/b55-nagorno-karabakh-getting-to-a-breakthrough.pdf>> (2017, липень, 5).

⁵ International Crisis Group (2017). Nagorno-Karabakh's Gathering War Clouds. *Europe Report*, no. 244, i. <<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/244-nagorno-karabakhs-gathering-war-clouds.pdf>> (2017, липень, 5).

⁶ Дорошко, М. С., Шпакова, Н. В. (2011). *Геополітичне середовище та геополітична орієнтація країн СНД*. Київ: Центр учбової літератури, 105.

⁷ International Crisis Group (2017). Nagorno-Karabakh's Gathering War Clouds. *Europe Report*, no. 244, 26-27. <<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/244-nagorno-karabakhs-gathering-war-clouds.pdf>> (2017, липень, 5).

⁸ Хантінгтон, С. (2003). *Столкновение цивилизаций*. Москва: Издательство АСТ, 451.

Росія військовим втручанням підтримала осетинів. Бойові дії спричинили значні жертви серед мирного, переважно інгуського, населення: 583 особи, з них – 407 інгушів, 105 осетин, 27 російських військовослужбовців, 44 цивільні особи інших національностей. Поранено було 605 осіб¹.

Причинами російсько-чеченського конфлікту стало прагнення чеченського народу до самовизначення, що знайшло своє відображення в проголошенні суверенітету Чеченської Республіки в 1990 році і незалежності Чеченської Республіки Ічкерія в 1991 році, а також наміри Росії відновити контроль за чеченськими територіями. 11 грудня 1994 року Росія почала повномасштабний військовий наступ. Кількість російських військ у Першій російсько-чеченській війні 1994 – 1996 років на початок бойових дій дорівнювала 23,8 тис. осіб, а на 1 лютого 1995 року збільшилася до 70 509 осіб. Чеченські сили на початок конфлікту налічували близько 13 тис. осіб².

Особливістю російсько-чеченського протистояння стали величезні втрати серед цивільного населення. Російський історик Борис Соколов наводить загальну кількість загиблих – 99 тис., з них – 20 тис. російські військові, 4 тис. чеченські бійці і 75 тис. – мирне населення³. Близькі дані наводить український науковець Олександр Лавер – 92,5 тис. осіб, з них 86,5% (80 тис. осіб) – мирні жителі. Найбільш руйнівним епізодом війни стали бої за Грозний, що відбувалися з 31 грудня 1994 року по 1 березня 1995 року, під час яких у результаті масованих бомбардувань загинуло близько 30 тис. цивільних, з яких 80 – 85 % склали росіяни⁴. Війна мала вкрай негативні демографічні наслідки. Чечня втратила більше півмільйона населення: якщо в 1993 році кількість населення складала 1 млн 307 тис., то в 1998 році – 797 тис. громадян⁵. Однак, незважаючи на кількісну перевагу російської сторони та численні жертви, основним результатом бойових дій стало тимчасове утвердження фактичної незалежності Чеченської Республіки Ічкерія.

Наступним етапом ескалації стала Друга російсько-чеченська війна 1999 – 2009 років. Друга кампанія була значно масштабнішою ніж попередня. Цього разу російські війська налічували понад 90 тис. осіб⁶. Оцінки загальної кількості жертв війни коливаються від 25 тис. до 100 тис. осіб. За даними російського правозахисного товариства «Меморіал», які були оприлюднені в 2008 році, у війні з 1999 року загинуло 15 тис. російських військових, було вбито чи зникли безвісти до 25 тис. цивільних осіб. Приблизно в 15 тис. оцінюються втрати чеченських сил. Бойові дії спричинили велику кількість біженців та внутрішньо переміщених осіб: за оцінками Human Rights Watch, їхня кількість досягла 500 тис.⁷

Із завершенням найактивнішої фази конфлікту чеченські повстанці з 2000 року перейшли до партизанської війни, яка триває до сьогодні й охоплює територію всього Північного Кавказу. Затяжний збройний конфлікт продовжує спричиняти людські втрати. Зокрема, в період з 2010 по 2015 роки в Північно-Кавказькому регіоні загинуло 6074 людини. Кількість жертв поступово знижується. Так, якщо в 2010 році було зафіксовано 1705 смертей, то в 2015 році – 258.

¹ Кривошеев, Г. Ф., Андроников, В. М., Буриков, П. Д., Гуркин, В. В., Круглов, А. И., Родионов, Е. И., Филимошин, М. В. (2001). *Россия и СССР в войнах XX века: Статистическое исследование*. Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 566.

² Кривошеев, Г. Ф., Андроников, В. М., Буриков, П. Д., Гуркин, В. В., Круглов, А. И., Родионов, Е. И., Филимошин, М. В. (2001). *Россия и СССР в войнах XX века: Статистическое исследование*. Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 579-582.

³ Соколов, Б. В. (1997). Людские потери России и СССР в войнах, вооруженных конфликтах и иных демографических катастрофах XX в. *Военная литература (Милитера)*. <<http://militera.lib.ru/research/sokolov1/06.html>> (2017, липень, 5).

⁴ Лавер, О. (2007). Втрати населення СРСР, країн СНД та українського народу в війнах та етнічних конфліктах 1945 – 2005 рр. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*, 16, 459.

⁵ Черкасов, А. (2004). Книга чисел. Книга утрат. Книга страшного суда. *Информационно-аналитический портал Полит.ру*. <http://www.polit.ru/article/2004/02/19/kniga_chisel/> (2017, липень, 5).

⁶ Youngs, T. (2000). The Conflict in Chechnya. *House of Commons Library Research Paper 00/14*, 15. *UK Parliament Website*. <<http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/RP00-14>> (2017, липень, 5).

⁷ Jamal, T. (2012). Russia (Chechnya) (1999 – first combat deaths in current phase). *Project Ploughshares*. <http://ploughshares.ca/pl_armedconflict/russia-chechnya-1999-first-combat-deaths-in-current-phase/> (2017, липень, 5).

У регіональному аспекті найбільша кількість смертей за вказаний період мала місце в Дагестані – 3291. У Чечні жертвами конфлікту стали 873, Інгушетії – 753, Кабардино-Балкарії – 727, Північній Осетії – 227, Ставропольському краї – 149, Карачаєво-Черкесії – 54 особи¹.

Наступним гострим конфліктом на Кавказі стала російсько-грузинська війна, якій передували затяжні грузино-південноосетинський і грузино-абхазький конфлікти. Початок цих сепаратистських конфліктів, які проходили декілька періодів ескалації, відноситься до 1989 року. Головними осередками сепаратизму в Грузії є Південна Осетія та Абхазія, де довгий час мав місце значний вплив Росії, культивувалися проросійські та сепаратистські настрої. Південна Осетія і Абхазія проголосили незалежність від Грузії ще в 1991 та 1992 роках, відповідно. Періодами гострої ескалації стали Південноосетинська війна 1991 – 1992 років і війна в Абхазії 1992 – 1993 років. Конфлікти мали високу інтенсивність. Зокрема, під час війни в Південній Осетії загинуло від 2000 до 4000 чоловік, десятки тисяч людей покинули місця постійного проживання².

Остання найінтенсивніша фаза конфлікту відома як російсько-грузинська війна 2008 року. Під час війни мало місце відкрите і масштабне втручання більш ніж 40-тисячного контингенту російських військ³. 7 – 8 серпня 2008 року у відповідь на провокаційні обстріли з боку сепаратистських загонів грузинське керівництво відправляє війська в Південну Осетію, що стало приводом для російського вторгнення. 10 серпня російські сили зайняли більшу частину Південної Осетії, просунувшись до кордону з Грузією, і продовжили просування вглиб грузинської території. Під тиском світової спільноти російське вторгнення було припинено 12 серпня, а 22 серпня Росія завершила вивід військ з території Грузії (без урахування територій Південної Осетії та Абхазії). 26 серпня 2008 року російський уряд визнав незалежність Південної Осетії та Абхазії. Світова спільнота осудила цей крок⁴.

Результатом війни стала повна втрата Грузією контролю над обома сепаратистськими регіонами. На сьогодні Південна Осетія і Абхазія мають статус частково визнаних держав (визнані з боку Нікарагуа, Венесуели, Вануату і Науру), але фактично є окупованими територіями. Гострий період збройного протистояння минув, однак конфлікт не розв'язаний і перебуває в «замороженому» стані.

Згідно з доповіддю Незалежної міжнародної місії зі встановлення фактів конфлікту в Грузії, за п'ять днів конфлікту втрати грузинської стороні склали 412 осіб убитими (з них – 170 військовослужбовців, 14 поліцейських, 228 цивільних осіб), поранено було 1747 осіб. З російської сторони вбито 67 військовослужбовців, 283 особи отримали поранення. Загальна кількість жертв осетинської сторони склала 365 чоловік. Усього загинуло близько 850 осіб⁵. Принаймні 127 тис. особам у наслідок бойових дій довелося покинути свої домівки⁶.

Останнім на даний момент конфліктом на пострадянському просторі, що має сепаратистську складову, є російсько-український конфлікт, який триває з 2014 року до сьогодні. Конфлікт став відображенням глибокого геополітичного протистояння. У його основу, як і переважної більшості подібних конфліктів у регіоні, покладений російський фактор. Збройна агресія стала наслідком руйнування геополітичних зазіхань Росії щодо України, яку вона завжди розглядала як сферу свого привілейованого впливу. Незважаючи на досить довгий період відносно стабільних україно-російських стосунків, конфліктогенні чинники, що уможливили загострення відносин між державами, існували завжди.

¹ Infographics. The statistics of the number of victims in the North Caucasian Federal District regions for a period of 6 years (2016). *Caucasian Knot*. <<http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/34546/>> (2017, липень, 5).

² Nichol J. (2009). Russia-Georgian Conflict in August 2008: Context and Implications for U.S. Interests. *CRS Report for Congress, RL 34618*, 2. <<https://fas.org/sgp/crs/row/RL34618.pdf>> (2017, липень, 5).

³ Nichol J. (2009). Russia-Georgian Conflict in August 2008: Context and Implications for U.S. Interests. *CRS Report for Congress, RL 34618*, 15. <<https://fas.org/sgp/crs/row/RL34618.pdf>> (2017, липень, 5).

⁴ 2008 Georgia Russia Conflict Fast Facts (2017). *CNN*. <<http://edition.cnn.com/2014/03/13/world/europe/2008-georgia-russia-conflict/index.html>> (2017, липень, 5).

⁵ Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (2009). *Report, vol. 1*, 5. <http://www.mpil.de/files/pdf4/IIFFMCG_Volume_I2.pdf> (2017, Липень, 5).

⁶ Nichol J. (2009). Russia-Georgian Conflict in August 2008: Context and Implications for U.S. Interests. *CRS Report for Congress, RL 34618*, 15. <<https://fas.org/sgp/crs/row/RL34618.pdf>> (2017, липень, 5).

Американський політолог Джон Міршаймер у 1993 році в своїй праці «The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent» виокремив ряд чинників, здатних викликати погіршення російсько-українських відносин: посилення конкуренції в сфері безпеки, чому сприяє довгий і незахищений кордон між країнами; небезпека спалаху гіпернаціоналізму, яка ґрунтується на довгій історії взаємної ворожнечі; право власності на Чорноморський флот і питання контролю над Кримом; низка економічних проблем, успадкованих з часів розпаду СРСР; прагнення багатьох росіян переглянути кордони з Україною і навіть відкидання деякими з них ідеї української незалежності; проблема змішаних популяцій та інші. При цьому єдиним надійним запобіжним заходом проти російської агресії в Україні дослідник назвав ядерну зброю, яку Україна остаточно втратила ще в 1996 році згідно з Будапештським меморандумом 1994 року¹.

Відкрита фаза конфлікту почалася 20 лютого 2014 року, результатом якої стала анексія Криму, здійснена в надзвичайно короткий термін – з 1 по 21 березня 2014 року. Слідом, з квітня 2014 року, розпочалася затяжна війна на Сході України. Згідно з методологією Гейдельберзького інституту з вивчення міжнародних конфліктів, конфлікт на сході України має п'ятий – найвищий – рівень інтенсивності, тобто класифікується як повномасштабна війна². Станом на сьогодні основним результатом протистояння стала фактична окупація частини Донецької та Луганської областей і створення невизнаних квазідержавних утворень – Луганської Народної Республіки і Донецької Народної Республіки.

За даними прес-служби МЗС України, за три роки конфлікту з 20 лютого 2014 року по лютий 2017 року загинуло понад 9,8 тис. осіб, поранено близько 23 тис. осіб. Кількість вимушених переселенців за весь період конфлікту досягла 1,8 млн осіб. Крім того, в окупації знаходиться 7,2% української території і залишається невідконтрольною 409,7 км російсько-українського кордону³. Значно постраждала інфраструктура і житлові будинки в районах проведення бойових дій. Склалася вкрай важка гуманітарна ситуація, цивільні особи страждають від обмеження свободи пересування.

Таким чином, сецесіонізм є суттєвим чинником збройного політичного насилля в країнах пострадянського простору. Всі зазначені конфлікти мають сепаратистський і сецесіоністський характер. Однак чинники сецесіоністських процесів суттєво різняться. У деяких випадках (нагорно-карабаський конфлікт, російсько-чеченські війни) сецесіонізм має глибокі історичні передумови, об'єктивне етнополітичне, етноконфесійне підґрунтя. В низці інших випадків (придністровський, російсько-грузинський, російсько-український конфлікти) сепаратизм був головним чином інспірований та підтриманий ззовні – в результаті цілеспрямованого втручання зовнішніх акторів, зокрема, Російської Федерації. В усіх сецесіоністських конфліктах на пострадянському просторі Росія, як головний геополітичний актор регіону, виступала одним із суб'єктів збройного насилля, тим самим прагнучи зберегти традиційну сферу впливу і запобігти розширенню західних інституцій на схід. Результатом такої політики стало поширення локальних конфліктів, зон нестабільності, «контрольованого хаосу», створення «буферних зон». На даний момент усі пострадянські сецесіоністські конфлікти перебувають у «замороженому» стані і майже не мають перспектив швидкого врегулювання. Одним із наслідків сецесіонізму є створення невизнаних або частково визнаних держав чи квазідержавних утворень – самопроголошених республік, які виступають осередками постійної напруги, є загрозою стабільності і територіальній цілісності держав, а також інструментом впливу на державну владу з боку зовнішніх акторів.

References:

1. Heidelberg Institute for International Conflict Research (2016). *Conflict Barometer*, no. 25. <http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2016.pdf> [in English].
2. Vitman, K. (2008). Pry`dnistrov`ya: perspektyvy` rozv`yazannya konfliktu [Transnistria: prospects for resolving the conflict]. *Polity`chny`j menedzhment* [Political management], no. 4, 101-106 [in Ukrainian].

¹ Mearsheimer J. J. (1993). The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent. *Foreign Affairs*. <<https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/1993-06-01/case-ukrainian-nuclear-deterrent>> (2017, липень, 5).

² Heidelberg Institute for International Conflict Research (2016). *Conflict Barometer*, no. 25, 35. <http://www.hiik.de/en/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2016.pdf> (2017, липень, 5).

³ Від російської агресії в Україні загинули майже 10 тис. громадян України – МЗС. *ZN.UA*. <https://dt.ua/UKRAINE/vid-rosiyskoyi-agresiyi-v-ukrayini-zagynuli-mayzhe-10-tis-gromadyan-ukrayini-mzs-234002_.html> (2017, липень, 5).

3. Srebrnik, H. (2013). The frozen conflict between Moldova and Transnistria. *The Guardian*. <<http://www.theguardian.pe.ca/opinion/letter-to-the-editor/2013/12/17/the-frozen-conflict-between-moldova-and-3546763.html>> [in English].
4. Andersen, A. The Conflict in Transnistria: National Consensus is a Long Way off (1990 – present). *Ethnic Conflicts. Border Disputes. Ideological Clashes. Terrorism*. <http://www.conflicts.rem33.com/images/moldova/nistru_konflikt.htm> [in English].
5. Semenova, Yu., Kanevs`kyj, D. (2012). Pry`dnistrovs`kyj konflikt: 20 rokiv potomu [The Transnistria conflict: 20 years later]. *Deutsche Welle*. <<http://old.niss.gov.ua/monitor/juli08/09.htm>> [in Ukrainian].
6. Nosenko, M. V. (2012). Pry`dnistrovs`kyj konflikt: vy`toky` ta osnovni etapy` rozgortannya [The Transnistria conflict: origins and key stages of deployment]. *Zbirny`k naukovy`x prac` Xarkivs`kogo nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu imeni G. S. Skovorody`*. Seriya: "Istoriya ta geografiya" [Collection of scientific works of the Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda. Series: History and Geography], no. 45, 103-107 [in Ukrainian].
7. Perepelica G. (2010). Konflikt v Pridnestrov`e (1). Istoriya, prichiny, jevoljucija [The conflict in Transnistria (1). History, causes, evolution.]. *BSNews*. <<http://www.blackseanews.net/read/116>> [in Russian].
8. Huntington, S. (2003). *Stolknovenie civilizacij* [The clash of civilizations]. Moscow: Izdatel'stvo AST [in Russian].
9. Doroshko, M. S., Shpakova, N. V. (2011). *Geopolity`chne seredovy`shhe ta geopolity`chna oriyentaciya krayin SND* [Geopolitical environment and geopolitical orientation of the CIS countries]. Kyiv: Centr uchbovoyi literatury` [in Ukrainian].
10. International Crisis Group (2017). Nagorno-Karabakh's Gathering War Clouds. *Europe Report*, no. 244, 1. <<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/244-nagorno-karabakhs-gathering-war-clouds.pdf>> [in English].
11. International Crisis Group (2009). Nagorno-Karabakh: Getting to a Breakthrough. *Europe Briefing*, no. 55, 1. <<https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/b55-nagorno-karabakh-getting-to-a-breakthrough.pdf>> [in English].
12. Krivosheev, G. F., Andronikov, V. M., Burikov, P. D., Gurkin, V. V., Kruglov, A. I., Rodionov, E. I., Filimoshin, M. V. (2001). *Rossija i SSSR v vojnah XX veka: Statisticheskoe issledovanie* [Russia and the USSR in the wars of the 20th century: Statistical study.]. Moscow: OLMA-PRESS [in Russian].
13. Sokolov, B. V. (1997). Ljudskie poteri Rossii i SSSR v vojnah, vooruzhennyh konfliktah i inyh demograficheskikh katastrofah XX v. [Human losses of Russia and the USSR in wars, armed conflicts and other demographic catastrophes of the 20th century]. *Voennaja literatura (Militera)* [Military literature]. <<http://militera.lib.ru/research/sokolov1/06.html>> [in Russian].
14. Laver, O. (2007). Vraty` naselelnya SRSR, krayin SND ta ukrayins`kogo narodu v vijnax ta etnichny`x konfliktax 1945 – 2005 rr. [Losses of the USSR, CIS and Ukrainian people in wars and ethnic conflicts 1945-2005]. *Problemy` istoriyi Ukrayiny` : fakty`, sudzhennya, poshuky`* [Problems of Ukrainian history: facts, judgments, searches], no. 16, 459 [in Ukrainian].
15. Cherkasov, A. (2004). Kniga chisel. Kniga utrat. Kniga strashnogo suda [The book of numbers. The book of losses. The Last Judgment Book]. *Informacionno-analiticheskij portal Polit.ru* [Informational and analytical portal Polit.ru.]. <http://www.polit.ru/article/2004/02/19/kniga_chisel/> [in Russian].
16. Youngs, T. (2000). The Conflict in Chechnya. *House of Commons Library Research Paper 00/14*, 15. *UK Parliament Website*. <<http://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/RP00-14>> [in English].
17. Jamal, T. (2012). Russia (Chechnya) (1999 – first combat deaths in current phase). *Project Ploughshares*. <http://ploughshares.ca/pl_armedconflict/russia-chechnya-1999-first-combat-deaths-in-current-phase/> [in English].
18. Infographics. The statistics of the number of victims in the North Caucasian Federal District regions for a period of 6 years (2016). *Caucasian Knot*. <<http://www.eng.kavkaz-uzel.eu/articles/34546/>> [in English].
19. Nichol J. (2009). Russia-Georgian Conflict in August 2008: Context and Implications for U.S. Interests. *CRS Report for Congress, RL 34618*, 2. <<https://fas.org/sgp/crs/row/RL34618.pdf>> [in English].
20. *2008 Georgia Russia Conflict Fast Facts*. (2017). *CNN*. <<http://edition.cnn.com/2014/03/13/world/europe/2008-georgia-russia-conflict/index.html>> [in English].
21. Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia (2009). *Report, vol. 1*, 5. <http://www.mpil.de/files/pdf4/IIFFMCG_Volume_I2.pdf> [in English].
22. Mearsheimer J. J. (1993). The Case for a Ukrainian Nuclear Deterrent. *Foreign Affairs*. <<https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/1993-06-01/case-ukrainian-nuclear-deterrent>> [in English].
23. Vid rosij's`koyi agresiyi v Ukrayini zagy`nuly` majzhe 10 ty`s. gromadyan Ukrayiny` – MZS [About ten thousand Ukrainian citizens died from Russian aggression in Ukraine – the Foreign Ministry]. ZN.UA. <https://dt.ua/UKRAINE/vid-rosiyskoyi-agresiyi-v-ukrayini-zaginuli-mayzhe-10-tis-gromadyan-ukrayini-mzs-234002_.html> [in Ukrainian].